

Sudanmissionens begyndelse i Norge¹

MOGENS JENSEN

Christian Endeavor-bevægelsen og Sudanmissionen

Et hidtil upåagtet kapitel i Sudanmissionens historie i Norge er det samarbejde, som fra 1913 og et par år frem fandt sted mellem Dansk forenet Sudan Mission og Christian Endeavor-bevægelsen i Norge med bevægelsens sekretær, pastor H. B. Klæboe, Kristiania, og formanden for den i 1911 stiftede danske Sudanmission, pastor Anton Pedersen, Aalborg, som ledende kræfter.²

Den amerikansk stiftede Christian Endeavor-bevægelse vandt indgang i Norge fra 1905, hvor den første forening blev stiftet i H. B. Klæboes menighed. Snart bredte bevægelsen sig ud over landet under navnet «Den norske Kirkes Ungdomsforeninger for personlig Kristendom og Menighedsarbeide (Christian Endeavor)». I 1908 fik bevægelsen sit eget blad: «Den unge Arbeider».³

Med sin stærke menighedstilknytning, sin luthersk-konfessionelle bundethed og pietistiske arbejdsform med afvisning af alt andet end Kristusforkyndelse ved sine møder kom bevægelsen snart i et klart modsætningsforhold til Norges kristelige Ungdomsforbund, der gik sejrrikt ud af kappestriden.

I 1913, da der blev knyttet kontakt mellem Dansk forenet Sudan Mission og Christian Endeavor havde bevægelsen 120 foreninger ud over Norge. I 1916 var dette tal dalet til ca. 100. Og i 1918 var der kun 80 foreninger tilbage.⁴ På dette tidspunkt splittedes bevægelsen op i to organisationer, som i 1938 igen blev sammensluttet til «Norges Christian Endeavor Forbund»; men da havde bevægelsen definitivt udspillet sin rolle i norsk kirkeliv.⁵

Til Danmark ses bevægelsen at være kommet i maj 1911, hvor den første forening blev dannet i København. Et par år senere var der fire foreninger i København, mens den første forening uden for København blev dannet i Anton Pedersens sogn i Aalborg foråret 1913. Også i

Danmark opstod der et modsætningsforhold til og en direkte strid med KFUM & K, som gik af med sejren. I 1916 var der i København kun en enkelt forening tilbage, og af den meget lovende forening i Aalborg, som på et tidspunkt havde haft 3 afdelinger med 50 medlemmer i både børne- og juniorarbejde og desuden et stort seniorarbejde, var der nu kun smågrupper tilbage.

Det var under et besøg i Christian Endeavor-foreningen i Aalborg i august 1913, H. B. Klæboe fik kontakt med de unges sognepræst, Anton Pedersen, og hørte om Sudanmissionen, som han straks bad Anton Pedersen fortælle om ved C. E. –sammenslutningens landsstævne samme efterår.

Som optakt til landsstævnet bragte H. B. Klæboe i «Den unge Arbejder» en artikel af Chr. Dons: «Missionen i Sudan»,⁶ som kort skitserede situationen i Sudanområdet og den tysk-engelske videnskabsmand, opdagelsesrejsende og missionær, Karl Kumms indsats for at få begyndt en mission i dette vældige område. Desuden beskrev den en opdagelsesrejse, Karl Kumm havde foretaget tværs over Sudan og sluttede med de manende ord: «Resultatet af Dr. Kumms Reise er blevet et stort Spørgsmaalstegn over Sudan til den Kristne Kirke. *Muhammed eller Kristus?*»⁷

Nu ville H. B. Klæboe gerne have C. E. –foreningerne med til at give et svar på dette spørgsmål. Til gengæld håbede han at få Anton Pedersens støtte til et udvidet arbejde for Christian Endeavor i Danmark.

Anton Pedersen deltog sammen med missionens sekretær, Hans Juul og to unge C. E. –brødre fra Aalborg i landsstævnet i Kristiania 1.–2. november 1913, hvor han fik lejlighed til at prædike i 3 af byens kirker og tale ved et stort møde i Calmeiergatens Missionshus. Det fremgår af en udateret beretning, som Anton Pedersen og Hans Juul tilsendte deres bestyrelse, at de så meget lyst på de fremtidige samarbejdsmuligheder. Hertil bidrog også besøg hos såvel kirkeministeren, som biskop Tandberg og den afgangende og den nyudnævnte stiftprovst, Otto og Gustav Jensen. Alle var velvillige over for Sudanmissionen, men der blev dog også udtrykt visse betænkeligheder over for et muligt nyt missions-selskab.

De forsamlede 120 C. E. –repræsentanter på landsstævnet gav ikke bindende tilsagn om at ville støtte Sudanmissionen, men to unge meldte sig som interesserede i at rejse ud som missionærer, og kort efter kom der en ansøgning om antagelse fra den ene af dem samtidig med tilsagn om støtte til hans uddannelse og udsendelse fra Christian Endeavors formand. Da ansøgerens helbredstilstand vakte betænkelighed, og C. E. snart trak sit tilbud om støtte tilbage, blev forbindelsen med ham hævet.⁸

Anton Pedersens planlagte deltagelse i C. E. –landsstævnet i august 1914 i Hamar måtte på grund af krigsudbruddet aflyses med kort varsel; men i sommeren 1915 var han igen i Norge på kombineret ferie- og møderejse. Der forlyder intet om forhandlinger med Christian Endeavor på denne rejse; men den begyndte med gudstjeneste og friluftsmøde i Klæboes menighed i Kristiania. Derefter gik turen til Bergen, hvor Anton Pedersen talte i missionshuset til møder arrangeret af fhv. indremissionær Hodneland. Desuden fik han kontakt med Indremissionsselskabets tidligere sekretær, pastor Ole Iversen, nu residerende kapellan ved Domkirken, og sømandspræst Schartum, som begge gav udtryk for, at de gerne så Sudanmissionens sag fremmet. Schartum tilbød således at lade Sømandsmissionens sendebud udbrede Sudanmissionens skrifter på Vestlandet.⁹

Besøget i H. B. Klæboes menighed på denne rejse markerede afslutningen på den danske Sudanmissionens samarbejde med Christian Endeavor-bevægelsen i Norge. Den havde vist sig ude af stand til at indfri de forventninger om missionsengagement, som både Anton Pedersen og H. B. Klæboe havde stillet til den. Anton Pedersen forsøgte dog stadig at fastholde forbindelsen. Han inviterede således Klæboe til en udsendelsesfest for en dansk missionær i Randers i begyndelsen af august 1915. Klæboe kom dog ikke.

På det personlige plan opretholdt de to præster endnu en tid en spinkel forbindelse. Således besøgte H. B. Klæboe under en rekreationsrejse i 1918 Anton Pedersen i Aalborg.¹⁰

Dannelsen af en Centralkomité for norsk missionsarbejde i Sudan

Dansk Forenet Sudan Mission var nu henvist til at finde nye muligheder, hvis der i Norge skulle skabes grundlag for støtte til missionen. Den første af disse muligheder havde allerede åbnet sig i 1914 gennem en forespørgsel fra agronom Karl Flatland om at blive missionær i Sudan. Den næste og afgørende mulighed viste sig, da den vordende hovedlærer ved Indremissionsselskabets nyoprettede bibelskole i Kristiania, Fredrik Müller, som forberedelse til sin gerning var i Aalborg i maj 1916 for at deltage i forstanderen for Dansk Bibelskole, pastor Skovgaard-Petersens bibelkursus dér og samtidig gjorde bekendtskab med pastor Anton Pedersen og Sudanmissionen.

Karl Flatland var blevet henvist til Sudanmissionen af sekretær i Det norske Missionselskap, Lars Dahle, til hvem han havde skrevet med ønske om, at også Norge «tok del i Sudans evangelisation.»¹¹

Det er uvist, hvornår Karl Flatland først er blevet opmærksom på

behovet for mission i Sudan. Af brevet til Lars Dahle fremgår, at han har læst første nummer af det danske missionsblad «Sudan», som udkom i januar 1913. Men allerede tidligere har han beskæftiget sig med denne mission. I sin selvbiografi oplyser han, at han i juli måned 1912 i en drøm modtog et brev fra Dansk Sudanmission, hvilket fik ham til at skrive en artikel om Sudan til evangeliske blade.¹²

Sit eget missionskald fik han først et års tid senere. Han korresponderede derefter en tid med Kina Indland-Missionen om at rejse ud for den, men henvendte sig altså så til NMS og derpå til Dansk forenet Sudan Mission, som det dog først kom til realitetsforhandlinger med i foråret og sommeren 1916.

Samtidig indtraf Fredrik Müllers besøg i Aalborg, hvilket skulle vise sig at blive den begivenhed, der satte gang i dannelsen af en Sudanmission i Norge. Anton Pedersens flammende begejstring for missionen i Sudan tændte den gnist hos Fredrik Müller, som fik ham til at brænde for den samme sag indtil hans tidlige død i 1921.¹³

I Fredrik Müller havde Anton Pedersen mødt en åndsbeslægtet, en letpåvirkelig ildsjæl, men uden Anton Pedersens robuste pågåenhed og udholdenhed, hvilket de kommende par års svingen mellem mod og mismod viser. Fredrik Müllers letbevægelige gemyt, som omgående var blevet vundet for Sudanmissionen, gav anledning til angreb mod den spirende mission. Det samme gjorde hans centrale placering i Indremissionsselskabet. Man opfattede missionen som Indremissionsselskabets forsøg på at gå ydre missionselskaberne i bedene.¹⁴

I sommerens løb blev det aftalt, at Karl Flatland skulle gennemgå den nyåbnede bibelskoles to-årige kursus i Kristiania før udsendelse til Nigeria.

Fredrik Müllers første forsøg på at vække interesse for Sudanmissionen i Norge var en anmeldelse af Anton Pedersens i 1916 udkomne bog «Dansk forenet Sudan Missions Begyndelse og første Arbejdsaar». Anmeldelsen slutter med en stærk appel til at vove «at følge retningen av Kristi utstrakte arm naar han peker paa de ubesatte missionsmarker . . .»¹⁵

Det var oprindeligt en aftale mellem Fredrik Müller og Anton Pedersen, at denne skulle komme til Norge i efteråret 1916 for at holde møder for Sudanmissionen. Møderejsen blev dog efter forslag fra Müller foreløbig udskudt til det følgende år. Medvirkende til udsættelsen var et brev fra Pastor Ole Iversen, Bergen, der var inddraget i rejseplanerne, men som ikke fandt tiden belejlig før i begyndelsen af 1917. Selv følte Müller sig som en fremmed på Østlandet. «Jeg er foreløbig som en general uten tropper og maa derfor vente, til jeg ser et beleiligere

tidspunkt til at hverve. Pastor Iversens brev er jo saa undvikende, at jeg ikke tør stole paa, at han vil stille sig ved min side som Vestlandets repræsentant, naar det kom til alvor.»¹⁶

En måned senere så Müller allerede mere optimistisk på sagen. Årsagen var bl.a. en anonym gave på kr. 100 som resultat af hans anmeldelse i «For Fatig og Rik». Samtidig syntes han at konstatere en vågnende interesse for Sudanmissionen og vil gøre sit «for at gyde olje til ilden.» Måske er man en komitédannelse nærmere, end han havde troet, og han er «under alle omstændigheter blit mere forvisset om, at det nu er Herren selv, som vil denne sak frem i Norge,. . .»¹⁷

I begyndelsen af det nye år var Müller atter mismodig, hvad en komitédannelse angik. Han fandt, den foreløbig måtte opgives. Han havde ganske vist under en bibeluge i Haugesund fået endnu en anonym gave på ikke mindre end kr. 900. Men en samtale med pastor Ole Iversen havde bragt for dagen, at der endnu ingen stemning var for en komité i Bergen, og selv havde han i Kristiania kun mødt betænkeligheder. Han så dog gerne Anton Pedersen på møderejse i Norge, og både han og Ole Iversen ville være behjælpelig med fastlæggelse af møder.¹⁸ Anton Pedersen kom dog ikke til Norge i 1917.

En sparsom korrespondance mellem Anton Pedersen og Fredrik Müller handler i den følgende tid om tidspunktet for Karl Flatlands udsendelse. Han blev indviet i Aalborg den 2. maj 1918, og derefter rejste han og Anton Pedersen sammen på møderejse til Norge.

Allerede da havde Anton Pedersen i et par breve til Fredrik Müller forsøgt at presse på med hensyn til en norsk komitédannelse. Ved slutningen af møderejsen, som i maj-juni 1918 førte Karl Flatland og Anton Pedersen fra Kristiania over Flatlands fødested Hjørdal, til Kristiansand, Kopervik, Haugesund og Bergen,¹⁹ skrev Anton Pedersen endnu en gang til Fredrik Müller om sagen. Denne gang med forslag til, hvilke personer komiteen skulle bestå af, og opfordring til at ansætte en rejsesekretær.²⁰ Også stiftsprovst C. Hansteen, Bergen, anmodede kort tid senere Fredrik Müller om at danne en centralkomité for arbejdet.²¹

Den 1. august 1918 udsendte Fredrik Müller da en rundskrivelse til de af Anton Pedersen foreslåede personer og bad dem indtræde i en «Centralkomité for norsk missionsarbejde i Sudan» efter nogle retningslinier anført i et medfølgende «oprop», som de blev bedt om at underskrive.²²

Det understreges i opropet, at centralkomiteen ikke har til hensigt at svække eller sprede den nuværende missionsinteresse eller stifte et konkurrerende selskab. Men den er overbevist om, at der vil være arbejdsplads og midler nok blandt Norges kristenfolk til også at støtte

et arbejde på verdens mest forsømte missionsmark, således som dette arbejde allerede er optaget af Sudan United Mission og dennes danske allierede, Dansk forenet Sudan Mission.

Formålet med komitedannelsen er at give norske unge med missionskald til Sudan en mulighed for at rejse dertil som missionærer ved at yde støtte til uddannelse, udsendelse og aflønning.

Arbejdet vil foreløbig ske i samarbejde med Dansk forenet Sudan Mission, således at den danske mission afgør spørgsmål om ansættelse, ligesom det er dennes ansættelsesvilkår og regler, der er gældende for de norske missionærer, mens den norske centralkomité anbefaler ansøgere til antagelse og ordner deres uddannelse efter konference med det danske selskab.

Centralkomiteen opfordrer kristne venner til at samle sig i lokale foreninger til støtte for arbejdet i Sudan. Når tiden er inde, vil repræsentanter for disse foreninger blive indkaldt til et møde, hvor der kan vedtages statutter og vælges styre for arbejdet. Indtil da fungerer den selvbestaltede centralkomité som styre.²³

På den danske Sudanmissions repræsentantmøde i Odense i oktober 1918 forelå der en redegørelse fra Fredrik Müller om situationen i Norge. Han omtaler de mange nye venner for sagen, som Anton Pedersens og Karl Flatlands møderejse har kaldt frem, særligt i Haugesund, hvor en forening med 54 medlemmer er dannet, men også i Bergen og Kristiania, hvor der nu arbejdes med foreningsdannelse.

Økonomien er god. Der er i 1917 og 1918 ialt indkommet kr. 8.479,67,²⁴ hvoraf kr. 3.000 er øremærkede til den første norske kirke i Sudan, kr. 1.300 til Flatlands udsendelse og kr. 1.700 til hans aflønning det første år. Af de tilbageblevne midler har man kun disponeret over et beløb til «utgivelsen av et litet skrift om Sudan, som tænkes spredt ut for at meddele kundskap om og vække interesse for denne forsømte missionsmark blandt Norges kristne.»²⁵

Fredrik Müller ser dog ikke alt for lyst på fremtiden. Både han selv og de to øvrige præster i centralkomiteen har i forvejen for meget arbejde til at gå så helhjertet ind i denne nye sag, som den kunne kræve. «Vi venter endnu paa, at Gud vil utdrive en saadan arbeider til denne store høst.»

Den 28. december 1918 samledes centralkomiteen til konstituerende møde i Bergen og valgte naturligt nok Fredrik Müller som formand.²⁶

Komiteen vedtog at arbejde efter de i opropet trykte retningslinier, men overlod det til den kommende generalforsamling at afgøre, om «dette missionsforetagende blir at knytte til et allerede arbeidende missionselskap eller skal ledes som et helt selvstændigt norsk missionsforetagende.»²⁷

Der har efter Fredrik Müllers opfattelse i de seneste måneder vist sig en stigende interesse for mission i Sudan blandt NMS' ledende mænd. Dette hænder efter hans opfattelse sammen med, at man påtænker at afvikle sin Zulumission og måske optage anden missionsmark i Afrika.

Der har, skriver han, «i slutningen av februar været et overmaade betydningsfuldt repræsentantskapsmøde fra det hele lands missionskredse i Stavanger, hvor saken har været oppe, og hvor det viste sig, at der var almindelig sympati og interesse for at opta Sudan som ny missionsmark.»²⁸

Personligt ville Fredrik Müller gerne samarbejde med Sudanmissionen i Danmark, og hvis NMS' generalforsamling om 2 1/2 år forkastede tanken om mission i Sudan, ville komiteen med glæde søge samarbejde med Danmark. Den bedste indsats i Sudan ville imidlertid kunne gøres gennem et stort selskab som NMS, og selv ville han gerne lægge byrden over i større hænder på grund af travlhed i sit arbejde i Indremissionssekskabet, som han ikke havde tro til at forlade til fordel for et heltidsarbejde for Sudanmissionen.

På sit konstituerende møde havde centralkomiteen søgt at styrke arbejdet med at vinde venner for Sudan i Norge gennem ansættelse af diakon Hodneland som rejsesekretær. Man havde desuden allerede fire missionæransøgninger til behandling uden dog at antage nogle af ansøgerne. Men man tog anledning til at fastslå, at missionæruddannelsen primært burde sigte mod ordination.

Da Anton Pedersen i oktober 1919 var på rekreation i Lillehammer benyttede han lejligheden til drøftelser med Fredrik Müller, som kunne berette om stærk vækst i arbejdet. Der lå nu kr. 22.000 til Sudan deroppe, og flere unge mennesker havde meldt sig med ønske om uddannelse. NMS' sekretærstab var splittet på spørgsmålet. Dr. J. Edv. Nilssen var for en Sudanmission under NMS, gamle Lars Dahle var imod. Hvis NMS afviste mission i Sudan, måtte nordmændene have en repræsentation i Sudanmissionens bestyrelse i Danmark. Forslaget var Anton Pedersens, som gerne ville bevare og udbygge samarbejdet med nordmændene; men Fredrik Müller bifaldt det.²⁹

Centralkomiteens sammenslutning med Det norske Missionselskap

På centralkomitemødet i Bergen den 27.–28. december 1919 blev det besluttet at indkalde til det lovende repræsentantmøde i første halvdel af september 1920. På dette møde skulle der afholdes valg til centralkomiteen og træffes beslutning om arbejdet organisatoriske fremtid.

Komiteen bemyndigede samtidig formanden til at tage kontakt med NMS' hovedstyre, når han fandt tiden belejlig, og undersøge dets stilling til at optage Sudan som ny missionsmark samt vilkårene for en sammenlutning.

Økonomien var stadig god. Kassebeholdningen var på kr. 27.867,79. Af denne bevilgede man kr. 6.000 til Sudanmissionen til omkostninger ved Flatlands arbejde, kr. 3.150 til rejsevirkosomhed og lønomkostninger i Norge, kr. 1.000 til et Englandsophold for en vordende missionær, kr. 2.000 til Freed Slaves' Home i Rumasha, Nigeria, kr. 200 til Brødremissionens mission og kr. 850 til kontorudgifter og uforudsete udgifter samt tilskud til Kristelig Pressekontor. Kr. 3.000 var øremærket til kirkebyggeri i Nigeria, og de resterende ca. kr. 12.000 blev hensat på reservefond.³⁰

To mandlige missionærer blev antaget til uddannelse, Kristian Skulberg, som selv påregende at bekoste sin uddannelse som lægemissionær, og Oscar Wilhelmsen, som en tid skulle medvirke i hjemmearbejdet, men derefter uddannes til evangelist eller lærer. En tredje ansøger, Johs. Thrana blev foreløbig henvist til et bibelkursus. Ingen af ialt fem kvindelige ansøgere blev antaget, da Fredrik Müller havde fået at vide, at der ikke var brug for flere kvindelige missionærer i øjeblikket.

I februar 1920 blev NMS' regnskabstal for året før offentliggjort. De udviste et stort underskud. Fredrik Müller skrev derfor til Anton Pedersen, at han fandt det meget usikkert, om NMS var parat til at optage et nyt arbejde. Hvis ikke gik han ud fra, at de norske Sudanvenner ville søge et intimt samarbejde med den danske Sudanmission.³¹

Anton Pedersen greb straks antydningen af NMS' tøven over for et samarbejde omkring Sudan til at understrege, at man også fra Danmark gerne så et intimere samarbejde med Norge, og opfordrede Fredrik Müller til straks at indtræde i Sudanmissionens bestyrelse. Han fortalte i den forbindelse om en undersøgelsesrejse, Niels Høegh Brønnum var på i lakastammen, som efter hans opgivelser talte ca. 1.000.000 medlemmer, «der kan altså blive Plads til alle de Kræfter, vi kan sætte ind.»³²

Fredrik Müller takkede hjerteligt for opfordringen til at indtræde i den danske bestyrelse, men måtte oppebie såvel NMS' som Sudanarbejdets generalforsamlings afgørelse om arbejdets fremtid. NMS skulle have «den samme anledning som eders komité gav Det danske missionselskap at opta Sudan som en ny mark. Kan eller vil det ikke det, saa har vi ryggen og hænderne fri, og kan slutte os sammen med eller arbeide sammen med hvem vi vil, . . . » I så fald fandt han det naturligst, at det norske arbejde blev «et led i Sudan United Mission i nær føling med D.f.s.mission.»³³

Nogle dage senere gav Fredrik Müller formelt NMS anledning til at gøre sin stilling klar, idet han sendte selskabet et forslag om samarbejde om mission i Sudan.³⁴ Fredrik Müller fandt tidspunktet belejligt, da NMS havde sammenkaldt til et rådgivende møde i forbindelse med den gamle generalsekretær Lars Dahles afgang.³⁵

Det understreges i forslaget, at ønsket om at bede NMS optage arbejde i Sudan er truffet af en enig centralkomité. I tilfælde af bekræftende svar fra NMS ønsker man at komme til at stå i samme forhold til NMS, som man nu iflg. opropets angivelser står i til den danske Sudanmission, og således at Sudanforeninger og –venner fortsat vil bære alle udgifter vedrørende missionærers uddannelse, udsendelse og aflønning, indtil NMS finder tidspunktet inde til selv at overtage det økonomiske ansvar.

Skulle NMS ikke finde det muligt at gå ind for forslaget, vil man organisere sig som et selvstændigt norsk missionsforetagende i tilslutning til Sudan United Mission og dets danske allierede.

Det må antages, at Fredrik Müller har fået et tøvende svar tilbage fra NMS, og at det er dette svar, han bygger på, da han i april 1920 skriver til centralkomiteens medlemmer, at «Det n.m.selskap vil i bedste tilfælde neppe kunne opta nogen ny missionsmark, før om 4 aar – efter den nestfølgende generalforsamling. Og det er i det hele tat meget tvilsomt om vort forslag blir tat tilfølge.»³⁶

Men selv om NMS skulle stille sig positivt, må centralkomiteen selv fortsat «bære baade arbeide og ansvar.» Det økonomiske ansvar havde man da heller ikke besvær med at bære. De første 3 1/2 måned af året 1920 havde indbragt noget over kr. 20.000. Fredrik Müller fandt det i lighed med andre nødvendigt at komme til at bruge nogle af disse midler til uddannelse af missionærer. «Det ville jo være næsten kristelig usømmelig at fortsætte med at opsamle kapitaler i banken, og samtidig vise tilbage de arbeidere, som fremstiller sig til tjeneste, . . .» Han havde allerede forespørgsel fra 5 nærmere omtalte unge mænd, der ønskede uddannelse. Det kunne nu ske på et nyt kursus på Sudanmissionens missionskole i Danmark.³⁷

Fredrik Müller arbejdede dog stadig på at få et samarbejde med NMS i stand. I august 1920 henvendte han sig igen til selskabet på vegne af centralkomiteen, denne gang med et i 8 punkter udarbejdet forslag, som samtidig skulle danne baggrund for drøftelserne på generalforsamlingen for Sudanarbejdet i Haugesund en måned senere.³⁸

Komiteen, som herefter foreslåes at bære navnet «Det norske missionselskaps hjælpekomité for Sudanmissionen», skulle fortsætte sit arbejde efter de hidtidige retningslinjer med økonomisk ansvar for uddannelse, udsendelse og aflønning af missionærer, mens NMS var

ansættende myndighed, og missionærerne skulle følge NMS' regler. Komiteens kassebeholdning ville blive overdraget til NMS; men indtil NMS vedtog at overtage det økonomiske ansvar, skulle der føres særskilt regnskab og komiteen have ret til at anvende de midler, den måtte ønske, til at oparbejde interesse for missionen. Eksisterende og kommende Sudanforeninger skulle samtidig tilhøre NMS med stemme- og valgret, men være selvstændige for så vidt, som de ikke kom i strid med de gældende regler for NMS' foreninger. Komiteen forbeholdt sig ret til at indkalde repræsentanter for Sudanforeningerne til drøftelse, men ville omhyggeligt undgå alt, som kunne «virke isolerende eller forstyrrende i forhold til selskapet.»

NMS' hovedstyre svarede tilbage, at man «i det store og hele finder at kunne slutte sig til komiteens forslag . . .» I lighed med komiteen betragter man forslaget «som en midlertidig ordning, der før eller senere forhaapentlig vil kunne avløses af det mest naturlige forhold, nemlig at Det norske missionselskap ser sig istand til at kunne overta det hele økonomiske og moralske ansvar for denne missionsgren.»³⁹

Også et forslag fra Fredrik Müller om en mundtlig forhandling af forslaget forud for Sudanarbejdets generalforsamling i Haugesund tilsluttede NMS sig og foreslog et møde i Stavanger.

Ved denne mundtlige forhandling mellem NMS' samlede hovedstyre og tre repræsentanter fra centralkomiteen blev forslaget til sammenslutning gennemarbejdet og godkendt i stort set uændret form med tilføjelse af et punkt om budgetlægning og om ordningens midlertidige karakter.⁴⁰

På Sudangeneralforsamlingen i Haugesund den 11.–12. september 1920 blev forslaget forelagt de 30 repræsentanter og vedtaget enstemmigt. Ved samme lejlighed blev Fredrik Müller, som havde arbejdet så ihærdigt for at få forslaget gennemført, genvalgt til centralkomiteen med 29 stemmer. Der må således konstateres en klar enighed blandt de fremmødte om den førte politik.⁴¹

Umiddelbart efter generalforsamlingen rejste Fredrik Müller til Amerika på studieophold nogle måneder. Han kunne derfor ikke efterkomme en invitation til Sudanmissionens årsmøde i Danmark i oktober. I stedet deltog rejsesekretær Hodneland, som bragte hilsen fra Norge med de efter generalforsamlingens vedtagelse noget forbavsende ord: «Jeg skulde hilse og sige, at vi vil staa sammen med Eder, Skulder mod Skulder.»⁴²

NMS' hovedstyre drøftede generalforsamlingens vedtagelse på sit møde den 20. september 1920 og besluttede at forelægge forslaget for kredsstyrelserne i vinterens løb, før det skulle behandles på selskabets kommende generalforsamling sommeren 1921.

På denne, afholdt i Frederiksstad 23.–26. juni 1921, var der i drøft-

elserne forud for afstemningen bred tilslutning til sammenslutningen, og selv enkelte, som gav udtryk for betænkelighed, så hellere en sammenslutning end et konkurrerende selskab. Ved afstemningen stemte alle undtagen én da også for hovedstyrets resolutionsforslag: «Generalforsamlingen bifalder de skridt hovedstyret har tat i spørgsmaalet om en sammenslutning av «Centralkomiteen for norsk missionarbeide i Sudan» med N.M.S., og bemyndiger hovedstyret til for N.M.S., at foreta sammenslutningen paa den basis som er nævnt i «Forslag til sammenslutning av Centralkomiteen for norsk mission i Sudan med N.M.S.»» Sammenslutningen trådte herefter i kraft pr. 1. januar 1922.⁴³ Centralkomiteen blev fra samme dato omdannet til en hjælpekomité med ansvar for hjemmearbejde og økonomi.

Dansk forenet Sudan Mission måtte tage «til Indtægt, at Sudan Missionen i Norge er indtraadt i Forbindelse med det norske Missions-selskab og at saaledes Forbindelsen med DFSM ophører.»⁴⁴

Fredrik Müller selv kom ikke til at opleve resultatet af sit arbejde for sammenslutning med NMS, idet han afgik ved døden natten til den 17. maj 1921, en måneds tid før den afgørende generalforsamling.⁴⁵

Ved sammenslutningen med NMS havde Sudanarbejdet 21 foreninger, fordelt med 8 på Østfold og Vestfold, hovedsageligt bestående af «gamle indremisjonsfolk», 9 på Vestlandet, særligt i Bergen og omegn, og 4 på Østland og Trøndelag.⁴⁶ Da NMS overtog hjemmearbejdet i 1930 var foreningernes antal vokset til 184, og ved den fulde overtagelse af arbejdet i 1939 yderligere vokset til 302. Samtidig havde Sudanarbejdets økonomi hele tiden været god.⁴⁷

I sin begyndelsesfase var Sudanarbejdet ved Fredrik Müllers hjælp særligt kommet til orde gennem Indremissions-selskabet's organ «For Fattig og Rik». Først i 1924, da de første missionærer blev udsendt, fik man sit eget blad: «Lys over Sudan», som dog stadig bevarede en tilknytning til «For Fattig og Rik», idet det blev udsendt som bilag til dette 10 gange årligt.⁴⁸

Samarbejde mellem Norge og Danmark ved valg af norsk missionsmark

Selv om det formelle samarbejde mellem den danske og norske Sudanmission var bragt til ophør, fandt der dog endnu nogle år et praktisk samarbejde sted, især i forbindelse med valg af arbejdsmark for den norske Sudanmission, ligesom også sekretæren for den danske Sudanmission, Niels Høegh Brønnum, var anført som fast medarbejder ved bladet «Lys over Sudan» i hele dets levetid.

Allerede i maj 1922 orienterede den nyvalgte formand for NMS' Hjælpekomité for Sudanmissionen, sognepræst Joh. M. Wisløff, Anton Pedersen om, at NMS på opfordring fra Sudan United Mission var begyndt forhandlinger med den franske stat om missionsmark i Fransk Sudan. Samtidig rettede han en indtrængende bøn til Anton Pedersen om at foretage en rejse til Norge samme efterår for at tale Sudanmissionens sag ved en række stævner, som man ønskede at arrangere. Indbydelsen ses dog ikke efterkommet.

Hverken NMS eller Hjælpekomiteen var begejstrede for tanken om et arbejde i Fransk Sudan. Man frygtede vanskeligheder med de franske myndigheder og fandt rejsen dertil for besværlig, ligesom heller ikke de klimatiske forhold syntes velegnede. I stedet foretrak man en virksomhed på engelsk område og var langt inde i planer om at begynde et arbejde i Bornuprovinsen i Nigeria, hvor arbejdet samtidig kunne få geografisk tilknytning til både det danske arbejde i den mod syd liggende Yolaprovins og til det arbejde, som Det lutherske Brødersamfund fra Amerika havde optaget i Kamerun, således at der blev en samlet luthersk arbejdsmark. Der blev derfor truffet aftale med Sudan United Mission om at sikre nordmændene Bornu som arbejdsmark.

I slutningen af 1923 lagde Den amerikanske Brødrekirke imidlertid på opfordring af Sudan Interior Mission beslag på Bornu som arbejdsmark. Nordmændene var derfor henvist til at begynde forfra. Begivenheden vakte norsk mistanke om, at Sudan United Mission havde kendt til Brødrekirkens planer på forhånd uden at underrette NMS.⁴⁹

I den situation henvendte NMS' generalsekretær, Einar Amdahl, sig til Brønnum i Danmark for at få mistanken bekræftet eller afkræftet. NMS' erfaringer fra Magascar «med de independentiske englænderes arbejdsmetode og fremgangsmaate ogsaa i mission, . . .» gav ham ikke anledning til større tillid til Sudan United Mission eller dennes generalsekretær, G. Dawson; men han ville gerne høre om de danske erfaringer i samarbejdet. Samtidig udbad han sig Brønnums råd om, hvilke muligheder der endnu måtte være i Nigeria for den norske mission, og forespurte, om den undersøgelsesekspedition, NMS ville udsende under ledelse af den erfarne Madagascarmissionær, J. Nikolaisen, måtte tage udgangspunkt i en af de danske missionsstationer.⁵⁰

Brønnum gjorde i sit svarbrev alt for at afkræfte mistanken ved at udtrykke uforbeholden tillid til Sudan United Mission i almindelighed og til generalsekretær Dawson i særdeleshed. Det samme var derimod ikke tilfældet, når det drejede sig om Sudan Interior Mission. I et efterfølgende brev tilbød han efter aftale med sin formand, Anton Pedersen, at overlade den norske mission en stamme i den danske

missions sydøstlige område (Verebjergene) med mulighed for udvidelse ind i Kamerun. De norske missionærer skulle iøvrigt være velkomne til at tage udgangspunkt i en af de danske missionsstationer.⁵¹

Brønnum deltog derefter i Hjælpekomiteens landsmøde i Bergen i slutningen af april 1924, hvor han holdt foredrag om «Missionens Stilling i Sudan», og personlige kontakter blev knyttet.

Den norske mission besluttede sig til foreløbig at sige tak for tilbudet om at begynde i Verebjergene. Den endelige afgørelse ville afhænge af undersøgelsesekspeditionens vurdering. Blev den negativ, skulle ekspeditionen fortsætte ind i Fransk Ekvatorial Afrika for at undersøge mulighederne blandt sara- og lakastammerne.⁵²

Undersøgelsesekspeditionen, der bestod af missionærene J. Nikolaisen, Karl Flatland, Johannes Thrana og Sverre Oseland, forlod Norge i begyndelsen af november 1924 og nåede kort før jul frem til den danske hovedstation, Numan, hvor den blev nytåret over. Da der var enighed blandt ekspeditionens medlemmer om, at Verebjergene ikke var velegnede for den norske mission, fortsatte ekspeditionen i februar 1925. Den 6. marts 1925 ankom den til byen Ngaundere i mbumstammen i Kameruns højland. Dette blev den norske Sudanmissions første arbejdssted.⁵³

NOTER

1. Artiklen er en bearbejdet udgave af et ikke-trykt kapitel fra min disputats: «To mænd og deres mission. Anton Marius Pedersen, Niels Høegh Brønnum og Dansk Forenet Sudan Mission (1905–25).» Manuskriptet er afsluttet februar 1991. Disputatsen, der er udgivet af Dansk forenet Sudan Mission på Forlaget Savanne, 1992, blev forsvaret på Aarhus Universitet den 29. september 1992.
2. Følgende værker sætter Sudanmissionens begyndelse i Norge til 1916 og nævner ikke Christian Endeavors rolle som forløber: J. Nikolaisen: *Hvorledes Sudanmisjonen er vokset frem*, Oslo 1938, s. 11ff. – J. Nikolaisen & H. Endresen: *Sudan i: Det norske Misjonsselskaps historie i hundre år*, Bd. III, Stavanger 1949, s. 295ff. – Ola Rudvin: *Indremisjonsselskapets historie*, Bd. II, Oslo 1970, s. 249, note 8. – Erik Larsen: *Kamerun. Norsk misjon gjennom 50 år*, Stavanger 1973, s. 12. – Olav Uglem: *Norsk misjonshistorie*, Oslo 1979, s. 114.
3. Se: H. Klæboe: *Kirkens Forhold til Ungdommen*, Kristiania 1911, samme: *Gyllne Blade*, Kristiania 1926, A. Chr. Bang: *Den norske Kirkes Historie*, Kristiania & København 1912, s. 469.
4. *Den unge Arbeider*, nr. 12, juni 1913, s. 79. – Jvf. nr. 24, 25, december 1916, s. 94. – Nr. 25, 26, december 1918, s. 137.
5. Se: Andreas Gjerdie: *Et viktig kapittel i norsk kirkehistorie*, Oslo 1977. – Jvf. Klæboe, 1926, s. 41.
6. *Den unge Arbeider*, nr. 17, oktober 1913, s. 114–16. – Artiklen er hentet

fra *Anhang til: Den norske kirkes mission ved Schreuder 1910*, Kristiania 1911, s. 41ff.

7. Se nærmere om Karl Kumm og hans planer i min *To mænd og deres mission*, s. 29ff.
8. Ansøgeren var en ung mand ved navn Knut Kristiansen fra Frederikshald. Medlemmer af C. E.-foreningen dér skulle allerede i 1911 have dannet en Sudankreds og være begyndt at sende bidrag til Sudan United Mission i England, inspireret af nogle artikler af den gamle pastor Storjohann, hvori denne slog til lyd for mission i Sudan ved omvendte Zuluer. – Jvf. lignende tanker for Østafrikas vedkommende i C. U. Faye: *En missionsopgave for zulufolket*, i *Zuluvennen*, 1912, s. 69ff.
9. Anton Pedersens cirkulæreskrivelse til bestyrelsen 21.7.1915.
10. *Den unge Arbejder*, nr. 18, 19, 20, 21, sept.–okt. 1918, s. 116.
11. Brev 10.1.1914, NMS's Arkiv, Hjemmearkiv 1842–1920, boks nr. 121/10 – Jvf. Ekspedisjons Protokoll 1909–14, smst. boks nr. 177, nr. 23, 16.1.1914: «Da der ikke findes nogen norsk mission i Sudan opgit ham «Dansk forenede Sudan-mission, formand sogneprest Anton Pedersen, Aalborg.»»
12. Karl Flatland: *Fra Sudan*, Kristiania 1922, s. 60. – Jvf. *Sudan*, 1918, nr. 6–7, s. 87.
13. Emil Birkeli angiver fejlagtigt i *Nordisk Missionshistorie*, København 1950, at Fredrik Müller «havde hentet gnisten på Edinburghmødet». – Fredrik Müller fortæller om sin Danmarksrejse i *For Fattig og Rik* 1916, nr. 21, s. 83, nr. 22, s. 86 og nr. 23, s. 90, men omtaler ikke sit møde med Anton Pedersen eller nævner Sudanmissionen.
14. Nikolaisen, 1938, s. 12. – Nikolaisen & Endresen, 1949, s. 297.
15. *For Fattig og Rik*, nr. 35, 1916, s. 139f.
16. Brev til Anton Pedersen 4.9.1916.
17. Brev til Anton Pedersen 1.10.1916.
18. Brev til Anton Pedersen 10.1.1917.
19. Rejsen resulterede i dannelse af Sudanforeninger i Kristiania, Hjartdal og Kopervik. Se *Sudan*, nr. 6–7, 1918, s. 96ff, nr. 8, 1918, s. 112ff. –Jfv. om selve rejsen *Kristeligt Dagblad*, 10. & 12.6. 1918 og Flatland, 1922, s. 36ff.
20. Brev 5.6.1918. De foreslåede personer var foruden Fredrik Müller, provst Geelmuyden og skibsreder Waage, Haugesund, stiftsprovst Hansteen og diakon Hodneland, Bergen, lærer Elvestad, Kopervik, og grosserer Olsen, Kristianssand.
21. Anmodningen omtalt i brev fra Fredrik Müller til Anton Pedersen 24.6.1918. – Derimod findes intet spor af, at Joh. M. Wisløff skulle være initiativtager til dannelse af centralkomiteen som anført i Nicolaisen & Endresen, 1949, s. 297. – Stiftsprovst Hansteen var iøvrigt i sin tid som sekretær i Indre Mission i Kristiania ved Christian Endeavors fremkomst stærkt involveret i denne bevægelse og kan således tænkes at have fået sin Sudaninteresse vakt allerede i samarbejdsperioden mellem C. E. og den danske Sudanmission.

22. Personkredsen er udvidet med Købmand Hans Jensen, Kristiania. – Opropet aftrykt i *Sudans Nød*, 1918, s. 27ff. – *Sudan*, nr. 2, 1919, s. 24ff. – Larsen, 1973, s. 13f.
23. Af den oprindeligt tænkte personkreds står skibsreder Waage, Haugesund, og grosserer Olsen, Kristianssand, ikke som underskrivere af opropet. I stedet er skibsreder Hansen-Baasnes, Kopervik, og købmand Lindø, Haugesund, medunderskrivere.
24. I et P. S. oplyses, at der netop er indkommet yderligere kr. 2.050 til oparbejdelse af et hjemmearbejde for Sudan i Norge ved en rejsesekretær.
25. Skriftet udkom i efteråret 1918 i 10.000 eksemplarer med titlen: *Sudans Nød*. Forfattere var Karl Flatland og Fredrik Müller.
26. Formandsvalget fremgår dog ikke af referat i *Centralkomiteen: Forhandlingsprotokoll*, 1918–30. NMS/ARK, Boks 574/1, s. 1ff. – Flatland, 1911, s. 42, ansætter fejlagtigt det konstituerende møde til 1919 og følges heri af Nikolaisen, 1938, s. 18, Nikolaisen & Endresen, 1949, s. 297.
27. Fredrik Müller ser i brev af 1.3.1919 til Anton Pedersen fire muligheder: 1) at søge direkt forbindelse med Sudan United Mission som for den danske missions vedkommende, 2) at tilslutte sig den danske mission som en norsk afdeling i lighed med Santalmissionen. 3) at gå ind i Det norske Missionsselskab som en selvstændig afdeling eller 4) at lægge sit mandat i NMS' hænder.
28. «Saken» omtales ikke i referat fra «Det norske Missionsselskaps raadslagningsmøde i Stavanger 20–25 februar» i *Norsk Missionstidende* nr. 6, 1919, s. 88ff. – Men det må være dette møde, der omtales i Flatland, 1922, s. 42, som et «meget betydningsfuldt repræsentantmøde av Det norske Missionsselskaps ledende Mænd. . . , hvor dr. Jørgen Nilssen og pastor Thvedt fremla forslag om optagelse av Sudan som ny missionsmark, . . .»
29. Drøftelserne er refereret i Anton Pedersens fællesbrev til bestyrelsen 24.11.1919 og i privatbrev til N. H. Brønnum i Nigeria 9.11.1919. Han beder heri Brønnum finde «en stor Stamme til Anbringelse af det flinke unge Mandskab, der ikke kan finde Anbringelse paa vor nuværende Mark.» – Anton Pedersen synes således at have regnet med afslag fra NMS' side.
30. I brev af 20.1.1920 kan Fredrik Müller fortælle, at der siden mødet er indkommet ikke mindre end kr. 12.000. «Det ser ut som om vor mission vil komme til at skyte en rask fart.»
31. Brev 18.2.1919. – Müllers ærinde med brevet var iøvrigt at presse på for at få udsendt en norsk sygeplejerske som erstatning for den i januar afdøde Jensine Kristensen. «. . .vi er nu saavidt sterke, at vi gjerne vil ha flere norske sendt ut.»
32. Brev til Fredrik Müller 18.(?)2.1919.
33. Udateret brev til Anton Pedersen primo marts 1920. – Det er værd at mærke sig den tøvende formulering af formen for et muligt samarbejde med den danske Sudanmission.
34. Brev 11.3.1920, NMS/ARK Boks 574/2.
35. Det meget kortfattede referat fra rådslagningen 13. & 15.3.1920 i *Norsk*

- Missionstidende*, nr. 7–8, 1920, s. 120, omtaler dog ikke Fredrik Müllers henvendelse.
36. Rundskrivelse af 17.4.1920 i kopi vedlagt brev af 30.4.1920 til Anton Pedersen.
 37. Kun tre af de fem blev dog optaget på kurset: snedker Ole Valsø, handelsbetjent Johannes Thrana og gårdbestyrer Sigurd Sønstebø. Af disse fuldførte kun Thrana kurset.
 38. Forslaget, der er dateret 17.8.1920 findes i NMS/ARK, Boks 574/2.
 39. Brev 1.9.1920. – Det fremgår af brevet, at der forud har været en mundtlig drøftelse af sagen.
 40. Aftalen findes i *Centralkomiteen: Forhandlingsprotokoll*, 1918–30, s. 11ff.
 41. Jvf. brev fra F. Müller til Karl Flatland citeret i Flatland, 1922, s. 44: «Vi havde et prægtig møde baade i Stavanger og Haugesund, hvor vi fik saken «settled».» – På baggrund af dette brev og hele sagsgangen virker det ikke helt troværdigt, når Müller så sent som 1.9.1920 skriver til Anton Pedersen: «Personlig kunne jeg nok ønske som mr. Dawson skriver «to have a close cooperation between the two countries», men vinden blæser nu fra en anden kant i Norge. . . » Han synes at have gjort sit til at få vinden til at blæse i retning af NMS. – Brevet viser iøvrigt, at han har haft direkte kontakt med Sudan United Mission's generalsekretær Mr. Dawson.
 42. *Beretning DFSM's Aarsmøde i Hjortkjør den 27. og 28. Oktober 1920*, s. 5.
 43. Referat af generalforsamlingen i *Norsk Missionstidende*, nr. 13–14, 1921, s. 197ff. – Basis for sammenslutningen s. 203f. Bortset fra enkelte redaktionelle ændringer og en præcisering af, at det er en generalforsamling, der afgør, hvornår NMS overtager det fulde ansvar for arbejdet, er den identisk med det på Sudanarbejdets generalforsamling i 1920 vedtagne forslag.
 44. *Forhandlingsprotokol*, 1915–23, s. 123, møde i forretningsudvalget 13.6.1922, pkt. VII.
 45. På dødslejet skal han have råbt: «Lys i Afrikas indre, Sudan. Sudan, Lys i Afrikas indre. Åndelige ørkner.» *For Fattig og Rik*, nr. 23, 1921, s. 91.
 46. Nikolaisen, 1938, s. 16f.
 47. Nikolaisen & Endresen, 1949, s. 302f.
 48. Bladet udkom i 8 årgange fra 1924–31, hvorefter det indgik i *Norsk Missionstidende*.
 49. Redegørelse i *Norsk Missionstidende*, nr. 9–10, 1924 s. 155ff.
 50. Brev 20.2.1924. – Jvf. også brev fra E. Amdahl til Brønnum 20.3. og 2.5.1924 og «Beretning fra Det norske Missionsselskaps Hjælpekomité for Sudanmissionen, 1922–23» om overvejelserne ang. missionsmark.
 51. Brev 13.3.1924.
 52. Brev fra E. Amdahl til Brønnum 18.6.1924.
 53. Se om ekspeditionen i *Norsk Missionstidende*, 1925, nr. 3, s. 17, nr. 6–7, s. 47, nr. 9, s. 67f., nr. 11, s. 81f., nr. 13, s. 108, nr. 17, s. 141, nr. 20, s. 165, nr. 23, s. 185f., 189f. og nr. 40, s. 331. – Jvf. Nikolaisen & Endresen, 1949, s. 304ff.

Mogens Jensen, f. 1943, eksportuddannelse, cand. theol. (Århus) 1972, dr. theol. 1992. Formann Dansk forenet Sudan Mission 1973–85, Dansk Missionsråd 1985–90. Sogneprest i Grindsted.

The origin of the Sudan Mission in Norway

The article investigates the cooperation between the Danish United Sudan Mission and the Christian Endeavor Movement in Norway. Instead of leading to organized cooperation between Norway and Denmark, the Norwegian committee for the Sudan Mission was integrated in the work of the Norwegian Missionary Society. The NMS then committed itself to work in Sudan from 1925, a work which is still intact in the present Cameroun.